

Список використаної літератури:

1. Концепція реформування кримінальної юстиції України: схвалена Указом Президента України від 8 квітня 2008 р. № 311/2008 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 27. – С. 21-29.
2. Шемшученко Ю.С. Конституція України і права людини // Право України. – 2001. – № 8. – С. 13-15.
3. Капліна О., Маринів В. Правові стандарти Європейського суду з прав людини // Вісник прокуратури. – 2007. – № 8. – с. 65-70.
4. Тертишник В.М. Кримінально-процесуальне право України: Підруч. – 5-те вид., доп. і перероб. – К., 2007.
5. Березняк В.С., Тертишник В.М. Екстрадиція як інститут кримінально-процесуального права України: Монограф. – Дніпропетровськ, 2010.
6. Варфоломєєва Т.В. Процесуальні, криміналістичні та етичні аспекти захисту // Вісник Академії правових наук України. – 2002. – № 3. – С. 140-151.
7. Бандурка О.М. Оперативно-розшукова діяльність. Частина I: Підруч. – Харків, 2002.
8. Руководящая записка по экстрадиции и международной защите беженцев. – Управление верховного комиссара ООН по делам беженцев, Женева, апрель 2008 г. – 41 с.
9. Бойцов А.И. Выдача преступников. – СПб., 2004.
10. Справа «Кабулов проти України», Страсбург, П'ята Секція (заява № 410115/04), 19 листопада 2009 р.
11. Справа «Сааді проти Італії», Страсбург, Велика Палата (заява № 37201/06), 28 лютого 2008 р.
12. Рябинина Е.З. Защита по делам об экстрадиции: Практик. пособ. – М., 2011.
13. Кушнір І. Екстрадиція у світлі Конвенції про захист прав і основоположних свобод // Юридичний журнал. – 2006. – № 5. – С. 37-39.
14. Мезяев А.Б. Международные договоры об экстрадиции и проблема смертной казни // Государство и право. – 2003. – № 3. – С. 79-87.
15. Сафаров Н.А. Европейская конвенция об экстрадиции: комментарий к статье 11 «Смертная казнь» // Уголовное право. – 2003. – № 3. – С. 120-122.
16. Дело «Гарабаев против Российской Федерации», Страсбург, Первая секция (заявление № 38411/02), 7 июня 2007 г. // Европейская конвенция о защите прав человека: право и практика [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.echr.ru/index.asp>.

Надійшла до редакції 08.09.2011

ЛОСКУТОВ Т.О., кандидат юридичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.1

МЕЖІ ПРЕДМЕТА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Досліджено предмет правового регулювання у кримінальному процесі. Обґрунтовано, що межами предмета правового регулювання у кримінальному процесі є межі відносин, що зумовлені двома суспільними потребами: 1) притягнення винної особи до кримінальної відповідальності або звільнення невинної особи від такої відповідальності; 2) забезпечення прав і законних інтересів людини під час кримінального провадження.

Ключові слова: межі предмета правового регулювання; кримінально-процесуальні відносини; кримінально-процесуальна діяльність; права та законні інтереси.

Исследован предмет правового регулирования в уголовном процессе. Обосновано, что пределами предмета правового регулирования в уголовном процессе являются пределы отношений, что обусловлены двумя общественными потребностями: 1) привлечение виновного лица к уголовной ответственности или освобождение невиновного лица от такой ответственности; 2) обеспечение прав и законных интересов человека в ходе уголовного производства.

Ключевые слова: пределы предмета правового регулирования; уголовно-процесуальные отношения; уголовно-процесуальная деятельность; права и законные интересы.

In the article the subject of legal regulation in the criminal process. It is proved that the subject of legal regulation in the criminal process are the boundaries of relations that are due to two public needs: 1) attraction of guilty persons to criminal responsibility or the release of an innocent person from this responsibility; 2) ensuring the rights and lawful interests of a person in the course of criminal proceedings.

Keywords: the bounds of the subject of legal regulation; the criminal-procedural relations; the criminal procedure activities; the rights and legitimate interests.

Концепцією реформування кримінальної юстиції України зазначено, що одним із напрямів реформування системи кримінальної юстиції є удосконалення кримінально-процесуальних норм і суміжного законодавства [2, с. 23]. Реалізація цього напрямку передбачає чітке встановлення меж предмета правового регулювання у кримінальному процесі. Тому визначення меж предмета правового регулювання у кримінальному процесі є актуальним питанням, тим паче в контексті обговорення нового Кримінально-процесуального кодексу України.

Предмет правового регулювання досліджувався вченими з теорії права, такими як С.С. Алексєєв, В.М. Горшенєв, М.В. Долгополова, Е.В. Кузнецов, М.І. Матузов, М.Ф. Орзих, І.С. Самощенко, В.Д. Сорокін, Ю.А. Тихомиров, І.Л. Честнов, М.Д. Шаргородський, Г.Г. Шмельова, Л.С. Явич та іншими.

У процесуальній теорії питання щодо предмета правового регулювання досліджували М.І. Бажанов, В.П. Бож'єв, Ю.М. Грошевий, В.Г. Даєв, О.П. Дербеньов, А.Я. Дубинський, П.С. Елькінд, В.С. Зеленецький, Л.Б. Зусь, Л.М. Карнеєва, Л.Д. Кокорєв, О.М. Ларін, Л.М. Лобойко, С.Д. Міліцин*, В.Т. Нор, М.А. Погорецький, М.С. Строгович, С.Д. Шестакова, Н.А. Якубович та інші. Дослідження вчених торкалися лише загальних проблем предмета правового регулювання. Дослідники не акцентували увагу на визначенні меж предмета правового регулювання у кримінальному процесі.

Метою нашого дослідження є науковий результат у вигляді визначення меж предмета правового регулювання у кримінальному процесі. Для досягнення вказаної мети необхідно виконати такі завдання: 1) проаналізувати кримінально-процесуальне законодавство і уявлення в теорії про межі предмета правового регулювання у кримінальному процесі; 2) визначити межі предмета правового регулювання у кримінальному процесі.

Аналіз кримінально-процесуального законодавства свідчить про те, що ним регулюється порядок провадження у кримінальних справах (стаття 1 КПК УРСР 1922 р., стаття 1 КПК УРСР 1927 р., стаття 1 чинного КПК). Не применшуючи значення використаного законодавцем діяльнісного підходу до визначення кримінального процесу, слід зазначити, що проаналізовані нормативні положення не визначають меж предмета правового регулювання у кримінальному процесі. Правий С.Д. Міліцин, який зауважує, що словосполучення «порядок провадження у кримінальних справах» не відображає всіх характерних особливостей предмета регулювання кримінально-процесуального права. Не зрозуміло, із чого складається провадження у кримінальних справах, які його межі [5, с. 6].

Використане у кримінально-процесуальному законодавстві словосполучення «порядок провадження у кримінальних справах» не сприяє з'ясуванню меж предмета правового регулювання. Адже кримінально-процесуальна діяльність здійснюється і поза межами кримінальних справ, зокрема до порушення кримінальної справи. До винесення постанови про порушення кримінальної справи можуть здійснюватися такі процесуальні дії: огляд місця події, накладення арешту на кореспонденцію, зняття інформації з каналів зв'язку, відібрання пояснень, вимагання пред'явлення підприємствами, установами, організаціями, посадовими особами і громадянами різних предметів і документів, проведення ревізій. Отже, визначення меж предмета правового регулювання у кримінальному процесі шляхом аналізу нормативного положення «порядок провадження у кримінальних справах» не є доцільним.

Діяльнісний підхід законодавця до кримінального процесу простежується у побудові структури чинного КПК*, результати аналізу якої також не дають можливості чітко окреслити межі предмета правового регулювання у кримінальному процесі. Останні лише у загальному вигляді можна визначити як межі здійснення всієї кримінально-процесуальної діяльності, що

* Лише робота С.Д. Міліцина безпосередньо присвячена дослідженню предмета правового регулювання кримінально-процесуального права [5], але вона опублікована ще 20 років тому, до того ж в Російській Федерації.

* Чинний КПК містить такі розділи: загальні положення; порушення кримінальної справи, дізнання і досудове слідство; провадження справ у суді першої інстанції; провадження по перевірці вироків, постанов і ухвал суду; виконання вироку, ухвали і постанови суду; застосування примусових заходів медичного характеру; протокольна форма досудової підготовки матеріалів; провадження в справах про злочини неповнолітніх; видача особи (екстрадиція) [3].

врегульована кримінально-процесуальним законом.

У предмет правового регулювання у кримінальному процесі окрім кримінально-процесуальної діяльності необхідно включати кримінально-процесуальні відносини. Останні характеризують зовнішній аспект предмета правового регулювання у кримінальному процесі. Тому без аналізу кримінально-процесуальних відносин дослідження предмета правового регулювання, зокрема його меж, буде не повним.

На пріоритетність теоретичних досліджень предмета правового регулювання як сукупності суспільних відносин правильно вказується Л.М. Лобойком, який пише, що під час теоретичних досліджень кримінального процесу, коли його можна ґрунтовно розглянути в статті, доцільно використовувати підхід до предмета правового регулювання як до сукупності суспільних відносин [4, с. 39]. Кримінально-процесуальна діяльність є лише фактичним змістом останніх та не охоплює такі елементи кримінально-процесуальних відносин як суб'єктний та об'єктний склади та юридичний зміст.

З огляду на вищевказане розглянемо межі предмета правового регулювання у кримінальному процесі крізь призму суспільних відносин.

Уся сукупність суспільних відносин, що регулюється правом, утворює загальний предмет правового регулювання. До останнього входять відносини, що є неоднаковими. Залежно від сфер суспільного життя правовідносини можна диференціювати на кримінально-правові, кримінально-процесуальні, адміністративно-правові, адміністративно-процесуальні та інші. Сукупність правовідносин певного виду утворює окремий галузевий предмет правового регулювання. Прикладом є предмет правового регулювання кримінального права, предмет правового регулювання кримінально-процесуального права, предмет правового регулювання адміністративного права, предмет правового регулювання адміністративно-процесуального права тощо.

Межі кожного галузевого предмета правового регулювання зумовлюються межами суспільних правовідносин певного виду, яким притаманні специфічні риси. Без встановлення рис кримінально-процесуальних відносин неможливо визначити межі предмета регулювання кримінально-процесуального права, тому розглянемо їх.

У юридичній літературі вже неодноразово поставало питання про специфіку кримінально-процесуальних відносин. Вчені зазначають, що кримінально-процесуальні відносини: 1) виступають лише у формі правовідносин; 2) мають державно-владну природу; 3) пов'язані з кримінально-правовими відносинами; 4) пов'язані з кримінально-процесуальною діяльністю; 5) мають специфічний суб'єктний склад; 6) можуть бути двосторонніми і багатосторонніми; 7) характеризуються наявністю специфічних прав і обов'язків їх суб'єктів; 8) є системними, багатостадійними, мінливими та можуть бути переривистими (дискретними) [1, с. 89-90; 7, с. 88; 8, с. 7]. Проте більшість вказаних особливостей кримінально-процесуальних відносин були піддані справедливій критиці С.Д. Міліциним, оскільки, на його думку, вони є не специфічними, а лише характерними для даного виду відносин [5, с. 16]. Дійсно, перелічені риси кримінально-процесуальних відносин притаманні й іншим видам правовідносин. Яскравим прикладом є адміністративно-процесуальні відносини, які здійснюються із дотриманням обов'язкової правової форми; мають державно-владну природу; іноді мають зв'язок з кримінально-правовими відносинами та кримінально-процесуальною діяльністю; мають специфічний суб'єктний склад; можуть бути двосторонніми і багатосторонніми; характеризуються наявністю специфічних прав і обов'язків їх суб'єктів; є системними, багатостадійними, мінливими та можуть бути переривистими.

Отже, вищенаведені особливості кримінально-процесуальних відносин не відображають специфіку останніх, а тому унеможливають визначення меж предмета правового регулювання кримінально-процесуального права.

С.Д. Міліцин зазначає, що для виділення предмета регулювання будь-якої галузі права, в тому числі кримінально-процесуального, слід використовувати таку властивість суспільних відносин, що обов'язково притаманна кожному з них, але не співпадає в різних групах (видах). Такою властивістю, на думку вченого, є потреби, що зумовлюють появу тих або інших відносин [5, с. 24].

До предмета правового регулювання кримінально-процесуального права насамперед входять відносини, появу яких зумовлює суспільна потреба у реалізації кримінальної відповідальності, встановленої нормами кримінального права, або звільнення від неї у необхідних ви-

падках [5, с. 25].

Ми не можемо повністю погодитись з С.Д. Міліциним, оскільки виділена ним суспільна потреба у реалізації кримінальної відповідальності або звільнення від неї зумовлює лише появу та вказує на кінцеву мету кримінально-процесуальних відносин, але не розкриває особливостей реалізації останніх. Поза увагою автора залишилися суспільні потреби щодо процесу притягнення винної особи до кримінальної відповідальності або звільнення невинної особи від такої відповідальності. Тобто здається, що у сфері кримінального судочинства мета завжди виправдовує засоби. Але це не так.

Мета правового регулювання – найкраще задоволення двох основних конфлікуючих потреб людини: справедливості (свободи) і безпеки (порядку) [6, с. 688-689]. Лише остання потреба виокремлюється С.Д. Міліциним, який слушно називає її потребою у реалізації кримінальної відповідальності або звільнення від неї. Проте вчений не виділяє потребу справедливості (свободи), котра детермінує зміст кримінально-процесуальних відносин, пов'язаних із правомірною процедурою притягнення винної або непритягнення невинної особи до кримінальної відповідальності.

Потреба справедливості (свободи) під час кримінального провадження зумовлює чітку правову регламентацію обмеження прав і законних інтересів людини. Наприклад, органи кримінального судочинства можуть обмежити окремі конституційні права людини (право на свободу і особисту недоторканність, право на недоторканність житла чи іншого володіння, право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції) лише за наявності санкції прокурора та дозволу суду, порядок отримання яких встановлений нормами чинного КПК України. Тому не можна не включати до предмета правового регулювання відносини, появу і реалізацію яких зумовлює суспільна потреба у забезпеченні прав і законних інтересів людини під час кримінального провадження. Дана потреба відповідно до ст. 3 Конституції України є домінуючою при визначенні кола суспільних відносин, що мають бути включені у сферу регулювання кримінально-процесуального права.

Формальним аргументом на підтвердження того, що предмет правового регулювання у кримінальному процесі охоплює відносини, викликані потребою в забезпеченні прав і законних інтересів людини, є положення чинного КПК України, у ст. 2 якого зазначено, що завданнями кримінального судочинства є охорона прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, які беруть у ньому участь [3, с. 6]. Причому вказане завдання знаходиться на першому місці, а вже на другому – швидке і повне розкриття злочинів, викриття винних та забезпечення правильного застосування Закону з тим, щоб кожний, хто вчинив злочин, був притягнутий до відповідальності і жоден невинний не був покараний [3, с. 6]. Така законодавча ієрархія завдань кримінального судочинства демонструє примат потреби справедливості (свободи) над потребою безпеки (порядку) в українському суспільстві.

Отже, предмет правового регулювання у кримінальному процесі включає відносини, появу і реалізацію яких зумовлюють дві суспільні потреби: 1) притягнення винної особи до кримінальної відповідальності або звільнення невинної особи від такої відповідальності (потреба безпеки); 2) забезпечення прав і законних інтересів людини під час кримінального провадження (потреба справедливості). А межами предмета правового регулювання у кримінальному процесі є межі відносин, які викликані вказаними потребами.

На підставі проведеного у цій статті дослідження можна дійти таких висновків:

1. Діяльнісний підхід законодавця до кримінального процесу унеможливує чітке окреслення меж предмета правового регулювання у кримінальному процесі. Останні лише у загальному вигляді можна визначити як межі здійснення всієї кримінально-процесуальної діяльності, що врегульована кримінально-процесуальним законом.

2. Межами предмета правового регулювання у кримінальному процесі, розглянутого крізь призму суспільних відносин, є межі відносин, появу і реалізацію яких зумовлюють дві суспільні потреби: 1) притягнення винної особи до кримінальної відповідальності або звільнення невинної особи від такої відповідальності (потреба безпеки); 2) забезпечення прав і законних інтересів людини під час кримінального провадження (потреба справедливості).

Для подальших наукових розвідок слід окреслити такі напрями: 1) визначення обсягу предмета правового регулювання у кримінальному процесі; 2) співвідношення меж предмета правового регулювання у кримінальному процесі з межами предметів правового регулювання

інших галузей права.

Список використаної літератури

1. Божьев В.П. Уголовно-процессуальные правоотношения. – М., 1975.
2. Концепція реформування кримінальної юстиції України: схвалена Указом Президента України від 8 квітня 2008 р. № 311/2008 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 27. – С. 20-29.
3. Кримінально-процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доп. станом на 17 серп. 2010 р.: (ОФІЦ. ТЕКСТ). – К., 2010.
4. Лобойко Л.М. Методи правового регулювання у кримінальному процесі України: Дис... д-ра юрид. наук. – Дніпропетровськ, 2006.
5. Милицин С.Д. Предмет регулирования советского уголовно-процессуального права. – Свердловск, 1991.
6. Скакун О.Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): Підручник. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Х., 2009.
7. Шпилев В.Н. Содержание и формы уголовного судопроизводства. – Мн., 1974.
8. Элькин П.С. Сущность советского уголовно-процессуального права. – Л., 1963.

Надійшла до редакції 04.07.2011

АНДРІЙ Д.М., аспірант
(Львівський національний
університет ім. Івана Франка)

УДК 343.98

**ДЕЯКІ ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО НА ЗАВЕРШАЛЬНОМУ ЕТАПІ
РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ОБ'ЄКТОМ ЯКИХ Є ПРАВО ВЛАСНОСТІ
НА ЖИЛЕ ПРИМІЩЕННЯ**

Стаття присвячена актуальним проблемам діяльності слідчого на завершальному етапі розслідування злочинів, об'єктом яких є право власності на жиле приміщення.

Ключові слова: розслідування злочинів, завершальний етап, право власності на жиле приміщення, перевірка доказів.

Статья посвящена актуальным проблемам деятельности следователя на завершающем этапе расследования преступлений, объектом которых является право собственности на жилое помещение.

Ключевые слова: расследование преступлений, завершающий этап, право собственности на жилое помещение, проверка доказательств.

The article is devoted to the topical problems of the activity of investigator on finishing stage of investigation of crimes, the object of which is property right on dwelling place.

Keywords: investigation of crimes, finishing stage, property right on dwelling place, verification of proofs.

Процес розслідування злочинів, об'єктом яких виступає право власності на жиле приміщення, є досить складним, зважаючи на багатоелементність діяльності з їх підготовки, вчинення та приховування, спільну участь декількох суб'єктів, особливості слідової картини та деякі інші чинники. Зазначене поряд із потребою наукового дослідження проблем початкового етапу розслідування як найвагомішого в контексті обсягу та значення дій слідчого та інших учасників розслідування обумовлює також необхідність аналізу діяльності слідчого на його завершальному етапі. Цей етап є не менш важливим з точки зору виконання завдань розслідування в цілому.

Дослідженню проблем та особливостей діяльності слідчого на завершальному етапі розслідування в науковій літературі приділено значно менше уваги, ніж початковому, що свідчить про невиправдану його недооцінку. Якщо розглядати злочини, об'єктом яких є право власності на жиле приміщення, то завершальний етап їх розслідування як складова частина спеціальної методики є досить актуальним об'єктом дослідження, зважаючи на низку теоретичних та практичних питань, які потребують ґрунтового наукового аналізу та практичного вирішення.

Дослідженню різноманітних питань діяльності слідчого на завершальному етапі розслідування присвячені праці таких відомих науковців, як В.П. Бахін, Р.С. Белкін, А.Ф. Волобуєв, І.І. Когутич, О.Н. Колесніченко, В.С. Кузьмічов, Г.А. Матусовський, В.О. Образцов,

